

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС: У ПОШУКАХ АНАЛОГІЙ

2005 р., Ю.В. Стребкова

старший викладач кафедри філософії факультету соціології

Національного технічного університету України

“Київський політехнічний інститут”

Стосовно загальних тенденцій розвитку освіти як однієї із систем соціальної життєдіяльності філософська рефлексія не може обійти увагою процеси які відбуваються сьогодні у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу.

Освітні концепції як і ґендерні дослідження – це соціальні утворення, відносна якість яких, набуває змісту у залежності від домінуючих соціальних інтересів. А. Павко, зазначаючи певні переваги Болонського процесу, констатує “.. невідповідність українських ментальних структур європейським критеріям інтеграції України в Європу”, чим узагальнює досить поширене у науковій спільноті ставлення до Болонських перспектив України [4, 64].

Небезпека втратити здобутки педагогічних традицій та зруйнувати освітню систему взагалі завжди супроводжує значні процеси суспільних трансформацій. Тривоги європейської освітньої громадськості подібні до нинішніх, супроводжували становлення радянської освітньої системи підготовки наукових кадрів. Вхідження жіноцтва до академічного простору також надзвичайно схвилювало європейську наукову спільноту та мало значний вплив на подальший розвиток суспільства. Філософський аналіз дає можливість зрозуміти закономірності окремих освітніх компонентів та внутрішню логіку запропонованих новацій. Тож, поставивши за мету з'ясувати характер змін, що їх передбачає Болонський процес (постійність, глибину змін у структурі національної освітньої системи, їх наслідки та доцільність і узгодженість із загальними тенденціями розвитку суспільства) вважаємо вартим уваги порівняти процеси, які відбуваються сьогодні у освітній системі України з процесами, що супроводжували набуття жінками права на вищу освіту. Звісно процеси різні, але певні паралелі існують. По-перше, потреба освітніх змін в обох випадках обумовлена більш масштабними процесами: у першому випадку глобалізацією у другому – емансипацією. Вищезгадані реформи лише закономірна реакція на певні соціальні зміни, відповідь, якої не могло не бути. По-друге, в обох випадках присутня економічно-політична доцільність змін. Болонська декларація це закономірне поширення на освіту економічних процесів. По-третє, зміни та новації загалом виступають загрозою традиційності.

Паралелі прослідковуються і у конкурентоспроможності освіти. Жінки, увійшовши до освітнього простору створили неабияку конкуренцію чоловікам.

Вищі жіночі курси при Московському та Петербурзькому університетах були створені лише після того як ряд жінок виїхали навчатись за кордон у європейські університети і влада боялась підривного впливу заходу [2, 61].

Болонський процес також призведе до загострення конкуренції у царині освіти. Можливість здобути якісну європейську освіту в Україні буде привертати закордонних студентів, а європейське визнання наукових та освітніх рівнів у комплексі з мобільністю буде сприяти залишенню наукових кадрів на Батьківщині. Щоправда, позитивний ефект від мобільності наукових кадрів Україна зможе оцінити лише після вирівнювання зарплат науковців до європейського рівня. Аналогічно, сама можливість здобувати освіту не гарантує жінкам можливості отримувати “чоловічу” зарплату.

Болонський процес передбачає збереження переваг національної системи освіти перед “загальноєвропейською” на рівні наукових шкіл, педагогічних теорій, систем виховання, філософсько-освітніх поглядів. Натомість, існує можливість скористатись з академічної мобільності для набуття досвіду та використати інформаційні технології задля вдосконалення освіти. Перестороги стосовно зниження рівня освіти майже ідентичні до страхів, зумовлених емансипацією: “дехто переживав, що спільне навчання жінок і чоловіків “занижить” рівень програми коледжів, розбавляючи її зміст вимушеним включенням предметів і віянь, без яких краще обійтись” [1, 233]. Марність цих пересторог була доведена пізніше. Ісламські країни, які свого часу відмовили жінкам у доступі до освіти та науки прийшли до необхідності змін на сучасному етапі. Багато африканських країн лише сьогодні долають ґендернодетерміновані втрати інтелектуального потенціалу. Гальмування у приєднанні до загальноєвропейських процесів може обернутися витісненням України на узбіччя наукового простору. Несвоєчасна реакція на необхідність реформ у сфері освіти обумовлює значне відставання у розвитку науки та суспільства взагалі.

Подібність спостерігається і у механізмах набуття жінками права на освіту та інтеграції національної системи до Болонського простору. Деякі положення Болонської декларації вимагають директивного впровадження: питання пов'язані з освітньо-кваліфікаційними рівнями та системами кредитів, деякі: розширення міжнародних зв'язків, створення дослідницьких мереж та освіта протягом всього життя гармонійно входять до освітніх традицій. Так, військові заклади змушені були приймати на навчання жінок лише за рішенням суду [1, 259], а педагогічна діяльність жінок у приватній сфері інституалізувалася майже безконфліктно.

Філософська думка та освітня практика пов'язані між собою. Яким, еволюційним чи революційним чином будуть відбуватися назрілі зміни у освіті залежить від суспільного контексту. Настає момент, коли брак новизни або деградацію у системі освіти не можна подолати без надходження ідей зовні.

Квотування місць для жінок у органах влади та Болонська декларація, на нашу думку, значно вдаліші механізми поширення демократичних принципів, ніж застосування бомбардувань та політичної ізоляції.

Болонський процес тільки прискорить певні тенденції розвитку освіти. Девіз: "Від освіти на все життя – до освіти протягом всього життя!" лише за формою вираження є новим для української наукової спільноти, насправді ж розвиток особистості науковця не припиняється протягом всього життя. Прикладом постійного підвищення рівня професійності та самовдосконалення може слугувати діяльність відомих вчених України: М. Амосова, Є. Патона, С. Шалімова та багатьох інших. Досвід професійного самовдосконалення одиниць варто перенести на широкий загальний фахівців. Ще задовго до євроінтеграційних процесів українські автори висловлювали цю ідею [3].

Залучення жінок до освіти було зумовлене трансформаціями світоглядного обґрунтування освіти взагалі, що з часом набуло закріплення у міжнародному законодавстві у вигляді принципів гендерної рівності. Реформи ж, обумовлені євроінтеграцією та Болонський процес зокрема, не несе революційних змін у формування особистості фахівця, його поява лише узгоджує освіту з потребами суспільства та гармонізує певні бюрократичні механізми. При цьому не змінюється освітня ідея – підґрунтя педагогічних теорій та освітньої практики.

Під кутом зору певних узагальнень, структурне реформування та адаптування системи вищої освіти, пов'язане з підписанням Україною Болонської декларації, залишає незмінною ідеологію професіоналізму. Оскільки процеси уніфікації освіти стосуються лише оформлення структури та уможливають швидку реакцію на потреби ринку праці, не зачіпаючи ідеологічної компоненти, можна говорити про економічні переваги та набуття нових можливостей у соціальній сфері.

Надана жінкам можливість здобувати освіту позбавила чоловічу стать певних переваг освіченості, зокрема загострила конкуренцією на ринку праці. Втрата привілеїв окремих груп була виправдана можливістю вільної творчої самореалізації більшої частини людства, а саме: отриманням жінками загальнолюдських прав. На сьогодні в Україні є галузі, в яких протягом тривалого часу науковий ступінь здобувають виключно жінки. З розширенням Європи певна частина європейських країн втратить освітні ринки. Разом з тим, з'являться додаткові можливості розвитку освітньої інфраструктури країн Східної Європи.

Слід зазначити надзвичайну важливість того чи іншого підходу до розуміння природи людини як об'єкта і суб'єкта освітнього процесу. Реальна небезпека криється у функціональному підході до особистості (фахівця або жінки). Він зачіпає найбільш загальні теоретико-методологічні основи освітнього процесу, що безпосередньо впливають із філософських теорій і

визначають світоглядні, концептуальні засади освіти, її мету, загальні характеристики методів тощо.

Підготовка наукових кадрів у системі освіти України має багаті традиції та ґрунтується на поєднанні універсальності з високим професіоналізмом. Універсальність, здатність до системного бачення – ось узагальнені набуття українського освітнього процесу, які обумовлюють власне педагогічну теорію та її реалізацію у вигляді конкретних методик та форм організації освіти.

В українській науковій спільноті існує занепокоєність стосовно реформи системи оцінок якості освіти. Але зміна механізмів оцінювання якості не призведе до зниження самої якості освіти в Україні. Філософський аналіз положень Болонської декларації свідчить про поверховий характер необхідних реформ не вимагає кардинальних змін у складі та змісті освіти. Уніфікації Болонського процесу відбуваються на рівні форми, конкретні положення не зачіпають фундаментальних засад, торкається здебільшого різного роду класифікацій.

Проведене порівняння не дає достатньої кількості та повноти аналогій для прогнозу: чи стане адаптація українських моделей наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації до європейських вимог удосконаленням та чи матиме позитивні наслідки. Разом із тим, вже сьогодні можна стверджувати що структурне реформування рівнів освіти не призведе до значних змін у філософсько-освітній парадигмі. Зміни у системі освіти, пов'язані із підписанням Україною Болонської декларації зумовлені загальним процесам глобалізації та відповідають потребам особистості у розвитку та самовдосконаленні. Болонський процес є лише механізмом реалізації назрілих у суспільстві змін і може стати сходинкою у подальшому розвитку національних освітніх систем. Збереження академічних цінностей або їх руйнація та підміна уніфікацією й імітацією буде залежати, у першу чергу, від подальших суспільних трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кімел М.* Гендероване суспільство / Пер. З англ. – К.: Сфера, 2003. – 490 с.
2. *Лавриненко Н.В.* Женина: самореалізація в семье и обществе (гендерный аспект). – К.: ВИПОЛ, 1999. – С. 172.
3. *Новіков Б.В.* Творчість як спосіб здійснення гуманізму: Монографія. – К.: "НТУУ "КПІ". – 310 с.
4. *Павко А.* Пріоритети гуманітарної освіти та науки // Віче. – 2005. – № 1. – С. 61-64.